

Beatriz Suárez Briones, Mª Belén Martín Lucas, Mª Jesús Fariña Busto (eds.): *Escribir en femenino. Poéticas y políticas*. Barcelona: Icaria, 2001.

Non sei se é habitual recomendar a lectura dun libro de teoría e crítica literarias de carácter compilatorio polo seu paratexto, e non pola súa temática, a perspectiva teórica, a proposta metodolóxica ou a importancia das autoras que nel colaboran. Se cadra, sería algo semellante a animar a unha cata da mazá tabardilla na que só se permite unha mordedela á tona. Sen embargo, vouno facer. Efectivamente, abonda o limiar para recomendar a lectura de *Escribir en femenino*, e isto non vai en detrimento do interese dos traballos que nel se recompilan. A introducción afástase dos exordios autoexculpatorios ou de gabanza ás colaboradoras, pero tamén da *captatio benevolentiae* ou da domesticación do proceso lector. Pola contra, a mediación que se propón serve para desbrozar a lectura dos quince artigos que se reúnen a xeito de “guía para navegantes do pensamento feminista”. E conséguese, porque a introducción medra páxina a páxina ata converterse nun útil Capítulo Cero que non só achanza a lectura senón que funciona como un breve e ameno estado da cuestión no tocante ós conceptos máis debatidos polos estudos feministas ó longo da segunda metade do século XX. Non en van está asinada por tres investigadoras, as tres da Universidade de Vigo, que contan cunha importante traxectoria como creadoras de foros para o debate teórico das teorías feministas e como coñecedoras do tema. Beatriz Suárez Briones encarreirou os seus estudos sobre o xénero no ámbito da teoría literaria; Mª Belén Martín Lucas nos estudos poscoloniais; e Mª Jesús Fariña Busto faino na literatura hispanoamericana.

Os artigos agrúpanse en tres bloques que alancan do xeral ó particular, ofrecendo unha xénese dos pensamentos feministas.

No primeiro deles, *Feminismo*, abórdanse os diferentes rumbos que foi tomando a teoría desde a segunda onda (Beatriz Suárez Briones), seguíndolle o rastro ás máis coñecidas pensadoras e escritoras francesas (estudiadas, respectivamente, por Elizabeth Russell e Nieves Ibeas Vuelta), o poscolonialismo (Isabel Carrera Suárez), os estudos lesbianos (Noni Benegas) e mais a autopoética feminista e nacionalista da escritora galega Mª Xosé Queizán, un texto que se mantén na lingua orixinal. Neste bloque compróbase que boa parte do debate feminista se alicerza nas propostas de Irigaray, Cixous e Kristeva e que moitos dos conceptos propostos por elas forman parte da tópica dos discursos de xénero. Pensamento e literatura concíbense como axitadores sociais que medran vizosos desde a primixenia explicación identitaria, *muller vs. home*, cara á asunción da diversidade como única posibilidade para representar adecuadamente os suxeitos femininos.

No segundo bloque, *Feminismos de la diferencia*, estúdiense varios exemplos de construción e definición dos suxeitos diverxentes, froito de sociedades complexas identitariamente. Analízanse contextos multiculturais como o norteamericano (Pilar Cuder Domínguez), situacións de excolonia, como os países do Caribe ou África (Ana Bringas), ou estados que comezaron a articular a súa diferenza recentemente, como acontece con Canadá (Belén Martín). Dos estudos poscoloniais de xénero nace o desexo de saír da uniformidade eurocéntrica e adentrarse na selva doutros territorios, pero tamén serve para destruír a abstracción niveladora do que chamamos Europa. Convida a que consideremos

sen medo o noso espacio, cada vez máis multirracial, cun complicadísimo cadro de disidencias nacionais (chamadas nacionalistas cando non detentan un poder hexemónico). Como acontece noutros ámbitos, á Europa dos feminismos máis lle vale decatarse de que a súa/nosa realidade é diversa e mutante, e deixar de verse na gaiola dourada, nunha posición central e superior desde a que o suxeito único, neste caso, a suxeita única, segue mirando as *outras* conformacións identitarias femininas que emerxen/resisten en Europa. Esta mirada no espello pode derivar nunha perversión, a conceptualización falsamente ecolóxica das diferencias; refírome á mirada proteccionista e museística que contempla a preservación da variedade de suxeitos -obxecto de estudio e manipulación para a zooloxía ou a taxidermia-, pero non comprende a necesidade do recoñecemento, potenciación e alento das identidades silenciadas ou das novas propostas emerxentes, sen apriorismos e sen tutela. Un exemplo podería ser a complicada construción de suxeitos femininos en sociedades con conflitos identitarios, como se ve nas literaturas feministas alemá e austríaca (estudiadas por Margarita Blanco), e da mesma maneira poderíanse estudar outros casos nos que a subalteridade do discurso de xénero se vencella á subalteridade nacional. Este sería o caso das literaturas galega, catalana e vasca, pero tamén se pode aplicar á posición de subalteridade que ocupan algunhas literaturas nacionais con estado, de proxección diluída, tal é o caso de la literatura finesa, sueca, húngara... e mesmo portuguesa (alomenos, ata a chegada do Nobel para Saramago).

E no terceiro, *Escribir en femenino*, reúne aqueloutros traballos que, en opinión das editoras, poderían responder á pregunta "¿qué significado tiene la experiencia de la escritura para una mujer?". O texto (o metarrelato, a memoria, o corpo...) e mais as autoras, sitúanse en primeiro plano, para explicar algunhas experiencias da escrita como arma de intervención política. Os *territorios* culturais elixidos abundan na multiplicidade de suxeitos femininos: a escrita árabe-musulmana (Aicha Lemsine), as arxentinas de ascendencia xudía (Luisa Futoransky), diversas propostas de escrita hispanoamericana que abundan no abxecto e no corpo (Zulema Moret e María Jesús Fariña) e a recente narrativa española de mulleres (Ana María Spitzmesser). Esta última acota un corpus no que se utiliza a idea de suxeitos nómades de Rosi Braidotti en *Nomadic Subjects. Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory* (Nova York, Columbia, 1994) como forma de voluntario afastamento das identidades previas, únicas e impostas. Por certo, que hai traducción de varios capítulos deste libro en castelán (*Sujetos nómades*, Buenos Aires / Barcelona / México D.F., Paidós, 2000).

"As mulleres sostemos a metade do ceo", dicía no pasado mes de outubro de 2001 a poeta Xohana Torres no seu discurso de entrada na Real Academia Galega (con ela xa son tres, e mais outra que axiña ha ingresar). Así pois, lexitimadas están por propia existencia para abordar unha escrita concienciada que conta cunha importante tradición teórica e múltiples concrecións creativas. Por iso *Escribir en femenino* é, como querían as súas editoras, unha magnífica guía para quen precisar un achegamento ó proceso de construción, problematización e diversificación das teorías e das críticas feministas. E aínda máis, ofrece un percorrido desprexuízado e ilustrativo por diversas escritas concienciadas de todo o mundo, que, lonxe de tentar constituír unha panorámica e, moito menos, un singular e parcial canon feminista, só quere demostrar a valiosa unión da academia e da creación para progresar cara á multiplicación dunhas poéticas políticas.

Helena González Fernández
Universitat de Barcelona